

Het Vreemde Vuur aan de Oudebildtdijk

Een vergeten geschiedenis uit St.-Annaparochie (1859–1860)

Wie vandaag langs de **Oudebildtdijk 276** wandelt, ziet een rustig dijkhuis dat zich geduldig in het landschap voegt. Weinigen vermoeden dat op deze plek, toen nog bekend als **Oudebildtdijk 42**, in de zomer van 1859 een brand woedde die het Bildt wekenlang in beroering bracht. De zaak rond **Neeltje Jans de Bildt** is in vergetelheid geraakt. Tijd om het verhaal opnieuw te vertellen.

Een vroege ochtend in augustus

Op **5 augustus 1859**, omstreeks half zes in de ochtend, stond het huis van **Sjoukje Jans Schipper**, weduwe van Eelke Hendriks Bosje, plotseling in lichterlaaie. Sjoukje had haar woning – zoals gebruikelijk – om vijf uur 's morgens zorgvuldig afgesloten en was naar het land gegaan. Het huis was alleen toegankelijk via het schaphenhok. Niet lang daarna zag zij een abnormaal dikke rook uit haar schoorsteen opstijgen. Een voorgevoel dreef haar naar huis terug, waar zij de binnenkant reeds in vlammen aantrof. Vrijwel al haar bezittingen gingen verloren.

De oorzaak bleek niet een ongeluk of een vonk uit de haard, maar een daad van brandstichting.

De verdachte: Neeltje Jans de Bildt

De dader was buurvrouw **Neeltje Jans de Bildt**, toen **39 jaar oud**, geboren op **10 februari 1820** als dochter van **Jan de Bildt** en **Trijntje Dijkstra**. Zij was getrouwd met **Willem Gerrits Beimers**. Neeltje, stond bekend als een stille vrouw die soms verward overkwam. Dorpsgenoten verklaarden later dat zij “wel eens blijk had gegeven haar verstandvermogen niet ten volle te bezitten”.

Op de ochtend van de brand bekende zij dat ze in het huis van Sjoukje was geweest, een kooltje uit de vuurpot had genomen en dat bij het bed had gelegd. Ze kon zelf geen duidelijk motief geven. Ze sprak slechts van een “onwillekeurige drang”, en benadrukte dat zij geen enkel geschil had met Sjoukje Schipper.

Het onderzoek

De Bildtse veldwachter **Tjeerd Alberts Pot** stelde de volgende dag een eerste onderzoek in. Hij trof Neeltje verward aan; zij wreef in haar handen en wist niet goed uit te leggen waarom zij had gedaan wat ze had gedaan.

Het provinciaal gerechtshof van Friesland nam de zaak serieus: **acht getuigen**, waaronder **twee deskundigen**, werden gehoord. Twee artsen onderzochten Neeltje langdurig. Hun conclusie luidde dat zij **niet krankzinnig** was — al erkenden ze dat haar verstandelijke helderheid soms tekortschiet.

Proces en veroordeling

De zitting vond plaats in december 1859, waarna de uitspraak volgde op **16 januari 1860**. Neeltje werd **veroordeeld tot vijf jaar tuchthuis**.

De kosten van de rechtszaak bedroegen **f 29,23** — .

Na de veroordeling werd Neeltje overgebracht naar een gesticht te **Gouda**, en zou het Bildt niet meer terug zien. Zij overleed nog tijdens haar detentie op **3 juni 1860**, nog geen half jaar na de uitspraak.

Het Goudse Tuchthuis

Neeltje werd overgebracht naar het tuchthuis in **Gouda**, gevestigd in de voormalige gebouwen van het Sint-Catharinaklooster aan de Groeneweg. Deze instelling bestond al sinds 1611 en was in de decennia vóór 1861 vooral een vrouwentuchthuis geworden, feitelijk een vrouwengevangenis. De leefomstandigheden in de vrouwengevangenis waren uitermate slecht. Het regime bestond uit vrijheidsberoving in combinatie met verplichte arbeid. In de werkzalen van de gevangenis hielden de vrouwen zich bezig met breien, spinnen of naaien maar ook met zwaar werk dat tot de tuchthuisdiscipline behoorde. In deze sobere en strenge omgeving bracht Neeltje haar strafjaren door.

In 1861 werd besloten om de vrouwengevangenis op te heffen omdat het gebouw oud en vervallen was.

Het huis en de blijvende sporen

Het afgebrande huis aan de Oudebildtdijk werd in **1860 herbouwd**, ditmaal als **twee woningen**. Na de hernummering van 1964 kregen zij de nummers **Oudebildtdijk 274 en 276**. Later werden deze twee panden weer samengevoegd tot één woning: het huidige **Oudebildtdijk 276**.

Van de brand die in 1859 zoveel stof deed opwaaien, is nu niets meer zichtbaar. Maar het verhaal leeft nog voort in de herinnering van het Bildt — als een stille, raadselachtige episode waarin een menselijke geest even uit de koers raakte, en het vuur zijn kans greep.

Tekst: Bildts Aigene/Theun Bouma

Bronnen:

- Jos en Bep Kastelijns, Veldhoven (die door familieonderzoek op Het Bildt met informatie kwamen)
- Krantenartikelen
- Burgerlijke stand
- Bildts Aigene
- Kadaster
- Het Arrest
- Diverse bronnen op internet